

μικτὴ ἔργα, καὶ εἰς οὓς πολὺ μᾶλλον προσκαλλῶνται ἢ εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν. Καὶ ἐν γένει πᾶν τρυφερόν αἰσθημα θεωρεῖται πρὸς αὐτοὺς ἀνάξιον τοῦ ἀνδρός, ὥστε καὶ ἀπρεπὲς εἶναι νὰ ἐρωτήσῃ τις Κιρκάσιον περὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ Κιρκάσιος ἐπιστρέψας μετὰ μακρὰν στρατείαν ἢ ἀπουσίαν, οὐδέποτε ἀπεργάζεται νὰ ἰδῇ τὴν σύζυγον ἢ τὰ τέκνα του, εἰμὴ διὰ νυκτός καὶ ὑποκρυπτόμενος.

Ὁ δεύτερος δ' ἐπὶ τοῦ πίνακος παριστάμενος εἶναι χριστιανὸς ὀρθόδοξος ἐκ Μιγκριλίας, τῆς εὐκάρπου καὶ χαριστάτης παραθαλασσίου ἐπαρχίας πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ Καυκάσου. Αὕτη εἶναι ἡ γῆ τοῦ χρυσοῦ δέρατος, ἡ γῆ τῆς Μηδείας, ἡ ἀρχαία Κολχίς, διαρρέομένη ὑπὸ τοῦ Φάσιος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰππίου, οἵτινες κατέρχονται ἐκ τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τοῦ ὄρους. Οἱ ἄνδρες τῆς φυλῆς ταύτης εἰσὶν ὑψηλοὶ καὶ ὠραῖοι, καὶ εὐγενῆς καὶ ἀρειμάνιος εἶναι ἡ ἄψις αὐτῶν, ὅταν ὑπερήφανοι κάθηνται ἐπὶ τῶν μικρῶν καὶ εὐρώστων τῶν ἵππων, εἰς τὴν μίαν χεῖρα τὸ πυροβόλον κρατοῦντες, καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὸν κυνηγετικὸν ἔρακκα ὡς οἱ ἵπποταί τοῦ μεσαιῶνος ὧν ἔχουσι καὶ τὸν πολιτικὸν ὀργανισμόν σχεδὸν ἀπράλλακτον. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ἀποτόμων βράχων οἰκοδομοῦσι τοὺς ἀπρόσιτους πύργους αὐτῶν, καὶ ἐκεῖθεν διεσποῦναι τῶν κοιλάδων, ὅπου ὁ λαὸς ζῇ ὑπηρετῶν αὐτοὺς ἐν μέρει δουλοπαροίκων, ὡς καὶ οὗτοι ἔπονται τῷ ἰδίῳ ἡγεμόνι, ἀκολουθοῦντες αὐτὸν εἰς τὸν πόλεμον.

Ὁ τρίτος εἶναι Τάταρος Νογαί, Ὀθωμανὸς Σαυνίτης, ἐκ τῶν οἰκούντων ὑπὸ τὸ ὄρος πρὸς τὰς ἀτελευτήτους πεδιάδας, μεταξὺ Ἐλβρούς καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου, διατελούντων δὲ ὑπὸ ἰδίους ἡγεμόνας ἐν αὐστηρᾷ ἐπαρχίᾳ.

Ὁ τέταρτος εἶναι χριστιανὸς ὀρθόδοξος ἐκ Γεωργίας, τῆς ἀρχαίας Ἰβηρίας, τῆς χώρας ἣτις παρατείνεται πρὸς νότον τὸν Καύκασον, ἣτις δ' ἔλαβε τὴν νέαν αὐτῆς ἐπωνυμίαν παρὰ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τοῦ πρώτου εἰσαγαγόντος ἐνταῦθα τὸν χριστιανισμόν, καὶ συστήσαντος ἐκκλησίαν διατελέσανταν μέχρι τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀντιοχείας. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐπολεμήθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν πυρολατρῶν Σασσανιδῶν, εἴτα δ' ὑπὸ τῶν Ταρτάρων τοῦ Γιγκισκάν, καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ὅν ὃν ἔπεισεν ἡ Κωνσταντινούπολις· ἀλλ' οὐχ ἥσαν ἐπέμεινε καρτερικῶς, καὶ ἀριθμοῦνται ἤδη 700,000 χριστιανοὶ ἐγχώριοι περὶ ὅλον τὸν Καύκασον. Αἱ τῆς Γεωργίας γυναῖκες εἰσὶν ἐκ τῶν ὠραιοτάτων, καὶ ἐξ αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πληροῦνται οἱ γυναικωνίτι τῶν Σουλτάνων τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ πέμπτος εἶναι Ἀρμένιος, τῆς Ἀρμενικῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας· ὁ δὲ ἔκτος εἶναι νομάς Κοῦρδος, ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων Καρδούχων, παρὰ τὰς βορειανατολικὰς πηγὰς τοῦ Τίγριδος πληνόμενος, καὶ τὴν θρησκείαν αὐτοῦ δανειζόμενος ἀπὸ τοῦ ἀγενεστόρου αἰσθημάτος, τοῦ φόβου, ἐπομένως ὡς θεῖν τοῦ προσκυνῶν τὸν Διάβολον!

Ὁ ἕβδομος εἶναι Τάταρος ἐκ Χιρβᾶ, τοῦ εἰς τὴν

Κασπίαν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς προέχοντος ἀκρωτηρίου τῆς ἀρχαίας Ἀλβανίας, Ὀθωμανὸς Χηίτης τὸ ὄνομα. Ὁ δὲ παρ' αὐτὸν εἶναι Ἰνδὸς πυρολάτρης ἐκ τῆς πρωτεύουσας τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, τῆς πόλεως Βακοῦ, ἣτις ἐπέχει τῶν ἀρχαίων Γαιτάρων ἢ Γαγγάρων τὴν θέσιν. Οἱ δύο τελευταῖοι τέλος εἰσὶ καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς Ἀλβανίας, ὁ μὲν ἐκ τῆς Δεσγικῆς, τῆς γῆς τῶν ἀρχαίων Δεγῶν, τῆς βορειοτέρας ἐπαρχίας τοῦ τόπου τούτου, Μωαμεθανὸς Χηίτης, ὁ δὲ Κόζακος ἐκ Ταρέκ, πόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας παρὰ τὴν Κασπίαν, χριστιανὸς δὲ αὐτὸς ὀρθόδοξος.

Πάντες οὗτοι οἱ τύποι τῆς ἀνθρωπίνου φυσιογνωμίας διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ εὐκατάληπτον γίνεται ὅτι ἀπὸ τῶν φυλῶν τούτων διάφορα παρήχθησαν ἔθνη.

Περιγραφή τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Καστορίας, ἐκ τῆς τοῦ Πουκεδίλλου περιηγήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐρανισθεῖσα, καὶ μετὰ τινων προσθηκῶν αὐξηθεῖσα, ὑπὸ Παύλου Ἰωάννου.

—ο—

Ἡ νῦν Καστορία εἶναι πρωτεύουσα τῆς Ὀρεστιάδας, τῆς ὀριζομένης τὸ πάλαι ὑπὸ τῆς Ἑλιμείας (α), Ἡμαθίας (β) καὶ Εὐροθίας (γ). Ὁ Παῦλος Αἰμίλιος, μετὰ τὴν τῆς Μακεδονίας κατάκτησιν, διαιρέσας κατὰ διαταγὴν τῆς Συγκλήτου τοὺς λαοὺς τοῦ βασιλείου τούτου εἰς μοῖρας, εἰς τὰς ὁποίας ἀπηγορεύθη ἡ ἐμπορικὴ κοινωνία, ἡ ἐπιγαμία, καὶ ἡ ιδιοκτησία ἐκτὸς τῆς διαγραφείσης εἰς ἑκάστην αὐτῶν περιφερείας, κατέταξε τὴν χώραν ταύτην εἰς τὸ τρίτον τμήμα, ὅπερ συμπεριέλαβεν ἐντὸς τοῦ Ἀξιοῦ (δ), τοῦ Ἡνεϊοῦ (ε) καὶ τοῦ ὄρους Βόρας (ζ) πρὸς ἄρκτον. (η). Ὁ αὐτὸς ἱστορικός, ὁ διηγούμενος ἐπ' ἀκριβεῖα

(α) Ἑλιμεία χώρα τῆς Μακεδονίας, καίμην πρὸς μεσημέριον τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ, ἐπὶ τῶν ὄριων τῆς Ἡπείρου, πρότερον εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ἀνέκουσα.

(β) Ἡμαθία, ἐπαρχία τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας, καίμην μεταξὺ τοῦ Ἐριγόνος καὶ τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Ὀμηρὸς καὶ Μογδονίαν καλεῖ.

(γ) Εὐροθία, χώρα τῆς Ἰλλυρικῆς Μακεδονίας, βορειοδυτικῶς καίμην.

(δ) Ἀξίος, ἐπίσημος ποταμὸς τῆς Μακεδονίας, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Σκάρδου ἐν Ἰλλυρίᾳ, καὶ εἰσβάλλον εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, (ταῦν Βαρδάρη).

(ε) Ἡνεϊός, μέγας ποταμὸς τῆς Θεσσαλίας, ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ἐν Ἑλλάδι, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Πίνδου, καὶ διὰ τῶν Θεσσαλικῶν Τεμπῶν εἰσβάλλον εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

(ζ) Βόρας, ὄρος τῆς Μακεδονίας πρὸς βορρᾶν, χωρίζον τὴν Ἀμαθίαν ἀπὸ τῆς Ἀλμωπίας, χώρας, ἐν ᾗ κατοικοῦν οἱ παρὰ Θουκυδίδην (Β' 99) μνημονευόμενοι Ἀλμώπες.

(η) Tertia pars facta, quam Axius ab oriente, Peneus a septentrione circumgreditur ad septentrionem Bora mons obijcitur. Tit. Liv. lib. XLV. c. 29.

τάς ἐπιβουλὰς τῆς τῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλαχοῦ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ (α) προσδιορίζει τὴν θέσιν τοῦ Κελέθρου, πόλεως τῆς Ὀρεστιάδος, κειμένης ἐν χερσονήσῳ, ἥτις εἶχε κοινωνίαν μετὰ τῆς ἡπείρου διὰ στήνης γλώσσης, καὶ περιεκυκλοῦτο ὑπὸ λίμνῃ, περιβρεχούσης τὰ τεῖχη αὐτῆς. Τοσούτον δὲ σαφῶς περιγράφει τὴν πορείαν τοῦ ὑπάτου Σουλπικίου καὶ τὴν θέσιν τοῦ Φιλίππου, ὥστε ὁ βλέπων κατὰ πρόωτον τὴν Καστορίαν, ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναγνώρισῃ τὴν πόλιν, περὶ ἧς ὁ Τίτιος Λίβιος ὁμιλεῖ (β). Ὁ Προκόπιος, ἱστορικός οὐχὶ πολὺ ἀξιόπιστος καὶ οὐδόλως ἐγκρατὴς τῆς Γεωγραφίας, ὑπεμφαίνει ὡσαύτως ὅτι περὶ τοῦ Κελέθρου λαλεῖ, ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἀνικοδόμησε πόλιν τινὰ τῆς Θεσσαλίας, ὀνομαζομένην *Διοκληττιανούπολιν* ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Καστορίας, καλέσας αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος *Ἰουστινιανούπολιν*. Ἀλλὰ πῶς τὸ Κελέθρον μετωνομάσθη τὸ πάλαι *Καστορία*; Περί τοῦτου οὐδὲν ὁ ἱστορικός ἀναφέρει. Ἐν δὲ τις ἀναγνώσῃ τὰ ὁδοιπορικὰ τοῦ Ἀντωνίνου, πιθανὰς τινὰς εἰκασίας συνάγει περὶ τῆς ἐπωνυμίας, ἐπειδὴ ἀπαντᾷ τὴν πόλιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κάστρα* (στρατόπεδα ἢ φρούρια), ἐξ οὗ οἱ Ἕλληνες μετωνόμασαν ἰσως *Καστορίαν*, ὅπερ ἐστὶ μᾶλλον πιθανολογεῖται, ἐπειδὴ οἱ Ἀλβανοὶ ἐτι καὶ νῦν *Κάστρον* αὐτὴν καλοῦσιν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ, Καντακουζηνός, Ἀννα ἡ Κομνηνὴ, Γεώργιος ὁ Ἀκροπολίτης, ἐτι δὲ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν χρονικῶν τῶν Ἰωαννίνων, ἀγνοοῦντες τὸ Κελέθρον, *Καστορίαν* τὴν πόλιν προσπαγορεύουσιν. Ἀναφέρεται δὲ ὡς ἡ διόδος, δι' ἧς διήρχοντο οἱ Βυζαντινοὶ στρατοί, ἐπὶ τῶν πολέμων αὐτῶν πρὸς τοὺς Τριβαλλοὺς, τοὺς Βοσνίους, καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Σερβίας. Ὁ Ἀκροπολίτης λέγει, ὅτι ἐκαίθεν διήλθε ποτε κατὰ τινὰ ἐκστρατείαν αὐτοῦ, ἵνα εἰσελθῇ εἰς Ἀλβανίαν δι' Ἀχρίδος, Πρεσπῶν καὶ Σιδηροκάστρου (γ). Ὁ αὐτὸς διηγεῖται ὅτι, πορευόμενος εἰς Ἀλβανὸν (δ), ἀφῆκεν ὀπίσω αὐτοῦ τὰ Σερβία, τὴν Καστορίαν καὶ τὴν Ἀχρίδα, ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς βαδίζων (ε). Ἐκ τούτων ἀπάντων ἐξάγεται ὅτι ἡ τοποθεσία αὕτη δὲν δύναται κάλλιον νὰ ὀρισθῇ, καὶ οὐδὲν ὑπολείπεται ἕτερον, ἢ ἡ διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν τόπων ἀντιπαράβολή, ἂν ἡ τοποθεσία τοῦ Κελέθρου, ὁποῖα τις ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου περιγράφεται εἶναι ἡ αὐτὴ, ἐφ' ἧς τανῦν κεῖται ἡ *Καστορία*.

Ὁ αὐχὴν τῆς χερσονήσου, ὁ συνάπτων ταύτην με-

τὰ τῆς ἡπείρου, κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἔχει ὀκτὼ περίπου πῆχεων πλάτος· κατὰ δὲ τὸ χθαμαλώτερον μέρος, τὸ ἴσως ἄλλοτε ὑπὸ τάρρου διατεμνόμενον, μόλις τριῶν ποδῶν ὕψος. Στενυῖται δὲ προσεῖτι κατὰ ἐλάσσονα διάμετρον πρὸς τὸ μέρος, ἐνθα καὶ ἄλλοτε ἀναμφισβόλως ἐκλείετο ὑπὸ ἰσχυροῦ τεύχους καὶ τριῶν πύργων, τῶν ὁποίων ὁ μέσος ἔχει πύλιν ἀγούσαν εἰς τὴν πόλιν. Τούντεστιν ἡ χώρα, γωνιωδῶς περιστρεφόμενη, ὑψοῦται καὶ παριστᾷ βορειοανατολικῶς τὴν συνοικίαν τῶν Τούρκων, ἔχουσαν γραφικωτάτην θέαν ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς λίμνης, πέραν τοῦ ὁποῦ φαινόνται χωρία ἐν μέσῳ μεγαλοπρεπῶν δένδρων. Πρὸς τὸ ἀντίθετον μεσημβρινοδυτικὸν μέρος τῆς χερσονήσου εἶναι διατεταγμένοι ἐπὶ λοφίσκων αἱ οἰκίαι τῶν χριστιανῶν, ἐκτεινόμεναι μέχρι τοῦ παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς λίμνης χθαμαλώτερου μέρους, καταρύτου ὑπὸ δένδρων, καὶ θέαν παρέχοντος τερπυστάτην. Μεταξὺ δὲ τῆς συνοικίας τῶν Τούρκων καὶ τῆς τῶν χριστιανῶν ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ ἡ συνοικία τῶν Ἰουδαίων, κατέχουσα τὰ μᾶλλον βορρορῶδη μέρη. Αἱ κατὰ λαοὺς καὶ θρησκείας διαιρέσεις αὗται κατέχουσι τὴν εἰσοδὸν τῆς χερσονήσου, ὑψουμένης ἀμφιθεατρικῶς μέχρι τῆς κορυφῆς λοφίσκου, ἐφ' οὗ εἶναι ὠκοδομημένη ἡ μητρόπολις, ὅθεν θέα ἐκτενεστάτη παρέχεται εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπέναντι δὲ τοῦ γηλόφου τούτου ἡ χώρα κάμπτεται πρὸς μεσημβρίαν· ἐπειτα ὑψουμένη ἀποτόμως, ἐνοῦται μετὰ τοῦ ὄρειου μέρους τοῦ Κελέθρου, ἰδρυμένου τὸ πάλαι ἐπὶ θριγκοῦ γυμνῶν καὶ τιτανωδῶν βράχων. Πιθανόν, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς χερσονήσου, τὸ ὑπὸ τῆς νῦν πόλεως κατεχόμενον, ἀπετέλει μέρος τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Κελέθρου· διότι πάντες συμφώνως λέγουσιν ὅτι ἡ νέα πόλις κατακτίσθη ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένης κατακτήσεως αὐτῆς, τουτέστι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16' αἰῶνος. Καὶ τῷ ὄντι, ἐφ' οὗ τις εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὄρεινόν τοῦτο μέρος, τὸ μεστὸν κορυφῶν καὶ ἀνωμαλιῶν, τὸ διακεκομμένον ὑπὸ ῥηγμάτων, καὶ οἶονεῖ ἀνατετραμμένου ὑπὸ τῶν ὑπογείων κραδασμῶν, τότε φαίνονται τὰ ἴχνη τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν. Ἀλλ' ὁποῖα εἶναι τὰ εὐρισκόμενα ταῦτα ἐρείπια; Διόλου γεγηρακότα, ὡς ἡ γῆ ἐφ' ἧς κεῖνται· ἄλλο δὲν βλέπει τις, ἢ ἀγορὰς διαπεφραγμένας ὑπὸ βάτων, θέρμας ἀνατετραμμένας, καὶ τὰ ὑπόβασθρα ἐβδομήκοντα ἐκκλησιῶν, ὠκοδομημένων τῶν μὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίων ναῶν, τῶν δὲ, ἐπὶ Ἑλληνικῶν οἰκοδομῶν, τῶν πάντων ἄρδην κατεστραμμένων. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐρειπίων τούτων οὐδὲν ἕτερον ἄξιον περιεργείας παρατηρεῖται, ἢ ἡ ἀκρόπολις, φρούριον τετράγωνον, οὗ τινος ἡ τειχοποιία μαρτυρεῖ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐργασίαν καὶ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπισκευὰς· ἐκεῖ αἶγας βόσκουσι κάππαι ἀγρίαι, φυομένην ἐν τοῖς σωροῖς τῶν καταπισόντων προμαχώνων, καὶ συρίγματα ὄψεων ἀκούονται ἐκ τοῦ βυθοῦ τάφων τινῶν, ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης πλεονεξίας πάντως ἀνορυχθέντων. Τοῦ δὲ Κελέθρου καὶ τῆς Ἰουστινιανουπόλεως (διότι αἱ δύο αὗται πόλεις διεδήχθησαν ἀλλήλας) οὐδεὶς γινώσκει οὔτε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, οὔτε τὰς καταστροφὰς, τὰς μεταβαλλούσας

(α) In Elimeam ag recepit; inde impetum in Orestidem fecit, et oppidum Celsitum est aggressus in Peninsula situm. Lacus moenia cingit; angustis faucibus unum ex continenti iter est. Tit. Liv. lib. XXXI, c. 40.

(β) Προκόπ. περὶ Κτισμῶν. βιβλ. Δ'.

(γ) «Ἐπατα τὴν Ἀλβανίαν κατέλαβον, ἦλθον εἰς Ἀχρίδα, Πρέσπην, Σιδηροκάστρον κτλ.» Γεώργ. Ἀκροπόλ. Λογιστ. Χρονικ. κεφ. 67.

(δ) Ἀλβανὸν πόλις ἀρχαία τῆς Ἀλβανίας, σώζεται καὶ τὴν σήμερον, καὶ καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν *Βλβασάνα*.

(ε) «Τῆς πρὸς τὸ Ἀλβανὸν φερούσης ἡπτόμεν, [καὶ δὴ τὰ Σερβία παραλθόν, καὶ παραμείψας τὴν Καστορίαν, καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀχρίδα παρεγκλίνας, ἀφικόμεν] περὶ τὸ Ἀλβανόν.» Παρὰ Γεωργ. Ἀκροπόλ. αὐτόθι.

την ὄψιν αὐτῶν. Τὰ πάντα ἄρα, καὶ αὐταὶ αἱ πόλεις, καὶ αὐταὶ αἱ βασιλεῖαι παρέρχονται καὶ λησμονοῦνται ἐν τῇ εὐμεταβλήτῳ σκηνῇ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐκεῖ, ὅπου ἄλλοτε διέλαμπον τῆς θρησκείας ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ αἱ πομπαὶ τοῦ αἵματος, ἐπικρατεῖ νῦν ἡ φρικτὴ εὐχὴ τῆς ἐρημίας ἡσυχίας καὶ ἡ παντελὴς λήθη τοῦ παρελθόντος!

Ἡ παρὰ τὸ Κέλεθρον θεμελιωθεῖσα νέα πόλις Καστορία ἀριθμεῖ τανῦν πληθυσμὸν ὑπὲρ τὰς 1600 οἰκογενεῖας Χριστιανῶν, Τούρκων, καὶ Ἰουδαίων, ἐξ ὧν πολυπληθέστεροι εἶναι οἱ Χριστιανοί, καθὼς καὶ ἐν ἄλλαις γειτνιαζούσαις πόλεσι τῆς Καστορίας ἡ μερὶς τῶν Χριστιανῶν συνήθως ὑπερτερεῖ ἐν τῷ πληθυσμῷ κατὰ τὰ δύο τρίτημόρια. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετέρχονται οἱ πλεῖστοι τὸ ἐμπόριον· τινὲς μάλιστα τῶν Χριστιανῶν ἔχουσιν ἐμπορικὰ καταστήματα οὐχὶ μόνον ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Λειψίᾳ. Ἀπαρχοειργατὶς δὲ εἶναι τῶν Χριστιανῶν ὁ ζῆλος, τὸν ὅποιον ἐδειξαν καὶ δεικνύουσι πάντοτε πρὸς τὴν τῶν τέκνων αὐτῶν ἐκπαίδευσιν· διότι καὶ ἄνδρες φιλοπάτριδες ἄπασαν τὴν χρηματικὴν αὐτῶν περιουσίαν κατέλιπον εἰς τὴν σύστασιν ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ ἐλληνικοῦ σχολείου, καὶ εἰς ἀπόρων καὶ ἐπιμελῶν μαθητῶν τελειοτέραν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μόρφωσιν, καὶ διδασκάλους φιλοτιμοῦνται νὰ ἔχωσι δοκίμους καὶ ἱκανοὺς, ὅποῖος ὁ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανὼν Ἀργύριος, ἐγκρατέστατος ὢν τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης καὶ τῶν μαθηματικῶν. Τοῦ αἰοδίου τούτου ἀνδρὸς τὸ ὄνομα μετ' εὐγνωμοσύνης θέλει μνημονεύσθαι οὐχὶ μόνον ἐν Καστορίᾳ καὶ ἐν ταῖς πέριξ αὐτῆς κωμοπόλεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν Σέρβιαις, καὶ ἄλλαχού, ὅπου τὴν καρποφόρον αὐτοῦ διδασκαλίαν ἐσπείρει. Συνεκορότησαν δὲ οἱ φιλόμουσι τῆς Καστορίας κάτοικοι διὰ γεννικίων προσφορῶν καὶ μικρὰν βιβλιοθήκην ἐκ χιλίων πεντακοσίων περίπου τόμων, ἐν οἷς καὶ συγγραμμάτων καὶ πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἐκδόσεις ἀξιόλογοι εὐρίσκονται.

Καὶ τοι δὲ ἐπίσημος ἡ Καστορία, ἡ ἐκκλησίᾳ ὁμῶς αὐτῆς γίνεται γνωστὴ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά μάλιστα περὶ τὴν 1571. ἑκατονταετηρίδα, ὅτε (ἐν ἔτει 1564) μητροπολίτης Καστορίας ἀναφέρεται Ἰωάσαφ τις καλούμενος. Ὁ ἀρχιεπισκοπικὸς αὐτῆς θρόνος ἐξήρτατο τὸ πρότερον ἀπὸ τοῦ αὐτοκεφάλου ἐξάρχου *Λουχιδῶν* καὶ *Ἀργύριος*· ἐπαυσε δ' ἐξαρτώμενος ἀπὸ τοῦτου κατὰ τὸ ἔτος 1768, καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν Καστορίας ἐδόθη ὁ τίτλος τοῦ ἐξάρχου *Βουλγαρίας*, οὗτινος ἡ ἐκκλησία ἐν τῇ ὀρθόδοξῳ ἱεραρχίᾳ ἀπατέλει εἰδικὴν τινὰ δικαιοδοσίαν πρὸς τῶν μεταβολῶν τῶν ἐν τῇ Μακεδονικῇ Ἰλλυρίᾳ γινομένων ἐνεκ τῆς ἀποστασίας χριστιανικῶν τινῶν κωμοπόλεων, καὶ τῆς καταργήσεως τοῦ θρόνου τῶν *Λουχιδῶν*.

Ἡ Καστορία περιβρέχεται ὑπὸ λίμνης, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα, καθαρὰ καὶ διαυγῆ ὄντα κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ, ὑγιεινὴν τινὰ προξενοῦσι δρόσον καὶ ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον, πλὴν τοῦ θέρους, ὅτε πρασινίζουσιν, ἀνθούτων τῶν ἐν αὐτῇ ἐνύδρων φυ-

τῶν. Ὁ δ' ἐκ τῆς λίμνης πνέων ἀὴρ προξενεῖ ἐπιδημικοὺς πυρετοὺς εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα, ὅταν μάλιστα τὸ φθινόπωρον εἶναι ξηρὸν· οἱ δὲ τρώγοντες τὸ θέρος ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἰχθύων, πάσχονσι διάρροϊαν. Ἐχει δὲ ἡ λίμνη πολλὰ εἶδη ἰχθύων, καὶ μάλιστα τὸν καλούμενον *γουλιαρόν*, θυμωσιώτατον κατὰ τὸ μέγεθος. Ἐπειδὴ εἶναι πολλάκις τῶν ἑκατὸν ὀκάδων βαρύτερος (α). Ἐκ τῶν μεγίστων τοῦ εἶδους τούτου ἰχθύων κατασκευάζουσιν οἱ ἐγγχώριοι σάπωνα διὰ τὸ πολὺ ἐν αὐτοῖς λίπος.

Εἰσδύει δὲ εἰς τὴν λίμνην ὄρος ἐν εἶδει ἀκρωτηρίου, καὶ ἐν τῇ ὑπωρείᾳ αὐτοῦ κεῖνται δύο μοναστήρια, τὸ μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεωτόκου, τὸ δὲ, ἐπὶ τῷ τοῦ ἁγίου Νικαλάου τιμῶμενον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς πόλεως καθόλου· νῦν δὲ ὀλίγα καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς λίμνης χωρίων. Ὅταν τις ἐρχηται ἀπὸ τοῦ αὐχένος τῆς χερσονήσου, ἀπαντᾷ πρὸς ἀνατολὰς ἀκτὴν ὅλως ἀπρόσιτον ἐπὶ ἡμίσειαν λεύγαν, ἐξ ἧς ἐρμηνεύεται ἡ κατὰ τὸν Τίτον Λίδιον μόνη στενὴ δίοδος (β), ἡ ἄγουσα εἰς τὸ Κέλεθρον, ὅπερ δὲν εἶχεν, εἰ μὴ μίαν μόνην πύλιν, τουτέστιν αὐτὴν ταύτην, τὴν καὶ μετὰ τῆς σήμερον σωζομένην, καὶ πρὸς τὸ μέρος τῶν κήπων καὶ τῶν μύλων κειμένην. Ἐκεῖ δὲ, ὅπου ἡ ἀκτὴ ταπεινοῦται, ὑπάρχει κτῆμα (τζίφλιν) ἐκ 10 βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν συγκείμενον· μίαν δὲ καὶ ἡμίσειαν λεύγαν παραιτέρω κεῖται ἡ *Σέτομα*, καὶ τρεῖς τέταρτα τῆς λεύγης βορειοδυτικῶς, τὸ χωρίον *Δυσσεβον*. Ἡ φύσις φαίνεται ὅτι ἐπεμελήθη νὰ καθωραῖσθαι τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ὁρεστιάδος, ἐπειδὴ οὐδὲν ἕτερον βλέπει τις, ἢ βουνούς καὶ λοφίσκους περικαλλεῖς, καταφύτους, καὶ χλοεροῦς, ἐν οἷς ἀναφαίνονται τὰ χωρίδια τῆς *Δόγκας* καὶ *Ζικὸβλότης*, ὁριζόμενα πρὸς βορρᾶν ὑπὸ βαθείας φάραγγος, ἥτις δέχεται ἐκ τῶν βουνῶν ἐκείνων χειμάρρους, εἰσβάλλοντας εἰς τὴν λίμνην διὰ τοῦ πλατέος τούτου ὀχετοῦ. Στανὸν δὲ τι δύο μιλίων μήκους, ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς κάτωθεν τῆς *Κλανδεράδης*, χωρίου ὀνομαστοῦ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ μόνην τῆς *Μεταμορφώσεως*, περπατοῦται εἰς τὴν *Φωτίνισταν*, ἰδρυμένην ἐπὶ χλοερᾶς πεδιάδος πρὸς τὸ μέρος, ἐνθα ἡ λίμνη δέχεται χειμάρρου τινὸς τὸν ἐφ' ἡμέραν ὄρον. Ἐάν τις βαδίσῃ

(α) Ἡ μορφή αὐτοῦ συνίσταται εἰς τοὺς ἐξῆς χαρακτηρας· Κεφαλὴ συμπεπιεσμένη καὶ ὠσιδῶς ἀπεστρογγυλωμένη· τέσσαρες μυκτῆρες εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ πρόσθια χεῖλη τοῦ στόματος· μεταξύ τῆς βωγμῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπισθεν κειμένων ὀφθαλμῶν διήκουσι δύο σαρκώδεις κεραταί, ἐρριζωμέναι εἰς τὴν ἀνωτέραν περιφέρειαν τοῦ στόματος· βράγχια, ἔχοντα διέξοδον ἐκτερωθεν τῆς κεφαλῆς, καὶ διηρημένα ἐσωτερικῶς εἰς τέσσαρα φυλλάκια· γλώσσα ὑπωχρῶς, ἀκίνητος· τέσσαρες ὠσιδᾶες ἐξοχαὶ κατὰ τὸν φάρυγγα· ὀδόντες, ὁμοιάζοντες τοὺς τῶν θαλασσίων κυνῶν· δύο μικρὰ πτερύγια ὑπὸ τὰ βράγχια· ἴχνη ῥαχιαίων πτερυγίων εἰς τὸ τρίτον ἄκρον τοῦ μήκους τοῦ ἰχθύος· πτερύγιον γαστρικὸν διήκον ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ μέχρι τοῦ πτερυγίου τῆς κέρκου, μεθ' οὗ συγχέεται· ἐπίδερμις λεῖα, μελέγχρους, ἀνευ λεπίων, γλοιώδης· σὰρξ ὑπομέλαινα, σκληρὰ, εἰς βρῶσιν ὀλίγον ἐν χρήσει (μάλιστα ἡ τῶν μεγάλων γουλιαρῶν) καὶ δύσπεπτος.

(β) Tit. Liv. lib. XXXI. c. 40.

έντεῦθεν παρὰ τὴν ἀκτὴν, φθάνει εἰς τὸ Μαύροπον, κωμόπολιν ἐξ 150 περίπου οἰκιῶν, ἐν ᾗ τελεῖται κατ' ἔτος πανήγυρις, καλουμένη πανήγυρις τῆς Δέδρης ἢ Δοβριού. Ὑπάρχει δὲ παράδοσις παρὰ τοῖς κατοικοῖς, ὅτι ἐτελεῖτο αὕτη ἄλλοτε ἐν Κοσμοπόλει, καὶ μετηνέχθη εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Καστορίας κατ' ἣν ἐποχὴν ἡ πόλις αὕτη προὔδιδάσθη εἰς μητρόπολιν. Ἀλλὰ ποία ἡ Κοσμοπόλις, καὶ πόθεν τὸ δοθέν εἰς τὴν πανήγυριν ὄνομα; Μετὰ πιθανότητος εἰκάζεται ὅτι ἡ Κοσμοπόλις ἦτο ἡ ἀρχαία Δόδρη (α), τῆς ὁποίας, καὶ ἀπ' οὗ ἡ πανήγυρις μετηνέχθη εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Καστορίας, διετηρήθη τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, ἀλλὰ περιφθαρμένον. Ἐν τέταρτον τῆς λεύγης μακρὰν τοῦ Μαυρόπου εἶναι ἡ Κρεπερὴ· ταύτης ὁ πληθυσμὸς περιορίζεται εἰς 12 — 15 οἰκογενεῖας χριστιανῶν Βουλγάρων, λείψανα ἀτυχῆ κώμης, ἐχούσης ἄλλοτε χιλίους κατοίκους, καὶ καμένης ὅπου ἦτο τὸ πάλαι Ἄργος τὸ Ὀρεστικόν (β). Καθὼς δὲ ὁ Ὀρέστης, οὕτω καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ κατεδιώχθησαν, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῶν Βοριννύων. Αἰμὸς, καὶ λιμὸς, καὶ πόλεμος ἐξηφάνισαν τὰ λείψανα ταῦτα λαοῦ, σώζοντος ἐκ παραδόσεως τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ὑπεροχῆς. Καὶ καθὼς αἱ παρηκμαεῖαι κωμοπόλεις τῆς Ἀγγλίας, οὕτω καὶ ἡ Κρεπερὴ διεφύλαξε τὰ προνόμια τῆς Ἀργείας ἀποικίας· διότι ἅπασαι αἱ ἐπίσημοι πολιτικαὶ πράξεις τῆς ἐπαρχίας τῆς Καστορίας φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Κρεπερῆς πρωτεύουσος τῆς Ὀρεστίδος, τῆς ὁποίας ἡ αὐτονομία διήρκεσε καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βασιλείου τῆς Μακεδονίας. Καὶ τοῦτο εἶναι μόνον τῆς λαμπρότητος αὐτῆς λείψανον· διότι τὰ μὲν ἔχνη τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἄργους ἐξαλείφονται ὁσημέραι, ὁ δὲ χρόνος ἐξαφανίζει, ὡς τοῦ Κελέθρου, καὶ αὐτὰ τὰ σημεῖα τῶν ἐρειπίων. Οὐδεμίαν ἐπιγραφὴν εὐρίσκειται ἐνταῦθα· τὰ δὲ ἐν χερσὶ τῶν προϋχόντων σωζόμενα ὀλίγα νομίσματα, εἶναι Μακεδονικὰ, ἢ Ῥωμαϊκὰ, ἢ καὶ Βυζαντινά.

Μίαν λεύγαν πρὸς μεσημβρίαν τῆς Κρεπερῆς καίται χωρίον ἐξ 100 περίπου χριστιανῶν κατοίκων συγκείμενον, ἀράλιτζα τοῦνομα, καὶ μικρὸν τι πρὸς τὰ ὀπίσω, τὸ χωρίον Σλίμισα, τὸν αὐτὸν σχεδὸν πληθυσμὸν καὶ τοῦτο ἔχον. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ διέξοδος τῆς λίμνης, ἥτις φερομένη πρὸς τὰ κάτω, εἰσεβάλλει εἰς τὸν Ἀλιάκμονα κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἐγχαυρίων καλουμένην γέφυραν τῆς Σμύξεως. Μετὰ ταῦτα πρὸς μεσημβρίαν εἶναι τὸ χωρίον Δουπιακοί, ὑπὸ χριστιανῶν κατοικοῦμενον, καὶ ἐξ 130 περίπου οἰκογενειῶν συγκείμενον· ἐντεῦθεν δὲ πρὸς

(α) Δόδρη πόλις τῆς Παιονίας ἐν Μακεδονίᾳ, καμένη ἀνατολικῶς τοῦ Ἐγεθώρου ποταμοῦ, Δόδρη παρ' Ἡροδότῃ βιβ. Δ'. κεφ. 46. παρὰ Πτολεμαίῳ βιβ. Γ'. κεφ. 43. γράφοντι ταύτην Δόδρον. Plin. lib. IV, c. 40, ὅστις καλεῖ τοὺς κατοίκους αὐτῆς Dobrienses. Θουκυδ. βιβ. Α'. καὶ παρὰ Στεφ. Βυζαντίου.

(β) Ἄργος Ὀρεστικόν Στράβ. βιβ. Ζ'. Ἄργος ἐν τῇ τῆς Μακεδονίας ἐπαρχίᾳ ὑφ' ἡγεμόνα Κωνστ. Παρρυροῦ, καὶ Στέφ. Βυζ.

δυσμᾶς οἱ ἀμπελῶνες, ἐκτεινόμενοι σχεδὸν μέχρι τῶν κήπων καὶ μύλων, ὅπου μετὰ μικρὸν ἀρχεται ἡ πόλις.

Ἡ λίμνη, ἥτις ἦτο ἴσως κατ' ἀρχὰς κρατὴρ ἡφαιστείου, μετρούμενη ἀπ' ἀρκτοῦ πρὸς μεσημβρίαν, ἔχει διάμετρον δύο ὥρων καὶ ἡμισίας, ἐπὶ πλάτους ἑπτὰ μιλίων. Τὸ βάθος αὐτῆς φθάνει κατὰ τὰς γενομένας καταμετρήσεις ἀπὸ ἑπτὰ ὀργυιῶν μέχρι τριῶν ποδῶν. Πιθανὸν δὲ ὅτι καὶ ἐλαττοῦται ἔνεκα τῶν προσχωμάτων, τὰ ὅποια οἱ χεῖμαρροι συσσωρεύουσιν ἐπ' αὐτὴν τὸ φθινόπωρον ἐν καιρῷ τῶν βροχῶν. Τὸ δυτικὸν μέρος, διὰ τὴν γυμνότητά αὐτοῦ, ὀλίγον συντελεῖ εἰς τὴν βραδείαν ταύτην ἐπισώρευσιν· ἀλλὰ τὸ βορειοδυτικόν, ὑψούμενον δι' ἀντηρίδος τινος τοῦ ὄρους Βόρα καὶ διὰ τῆς σειρᾶς τῶν ὄρεων τοῦ Σαρακίνα πρὸς ἀνατολὰς, ἀδιαλείπτως πέμπει εἰς τὴν λίμνην τὰ συντρίμματα τῶν ὑπὸ τῶν χαιμαρρῶν ἀπογαιουμένων λόφων, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν καθίστα αὐτὴν ἀβαθεστέραν.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ἡ φιλοστοργία τῶν ζώων πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε πολλάκις καὶ τὰ δειλότατα καὶ τὰ ἀσθενέστατα ἀντετάχθησαν κατὰ ἰσχυροτέρων, καὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. Ἴδου παράδειγμα ἀνήκουστον ἴσως μέχρι τῆς σήμερον.

Πρὸ τινων ἡμερῶν κυρία τις ἐν Βρυξέλλαις, ἀνοίξασα σύρτην ὅπου εἶχεν ἀποτεθειμένα διάφορα κοσμήματα, εὗρεν ἐντὸς λεπτοτάτου τινὸς ὑφάσματος πέντε μὺς πρὸ ὀλίγων ὥρων ἐλθόντας εἰς ῥῶς. Μετὰ ἀλλεπαλλήλους ἐπιφωνήσεις μαρτυρούσας τὴν ἀπαρίαν τῆς κυρίας, «πόθεν ἄρα εἰσελθοῦσα εἰς τὴν σύρτην ἡ μήτηρ ἐγέννησεν αὐτά,» ἠθέλησε νὰ σύρῃ τὸ ὑφασμα μετὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ξένης οἰκογενείας τὴν ὁποίαν, ὡς φαίνεται, δὲν εἶχε πολλὴν ὀρεξιν νὰ φιλοξενήσῃ. Ἀλλ' ἡ μήτηρ, ἥτις ἐκάθητο συνεσταλμένη εἰς τινὰ γωνίαν τοῦ σύρτου, ὤρμητε μανιώδης ὡς τίγρις, καὶ ἐκπέμπουσα φωνὰς στρηναῖς κατὰ τῆς ἱεροσύλου χειρὸς, ἔδρακεν αὐτήν. Τότε τὸ θῆμα τῆς μητρικῆς ταύτης φιλοστοργίας, ἀφῆκε κραυγὴν ὀδύνης· ἀκούσασα δὲ ἡ ὑπηρετίς, καὶ ἐλθοῦσα ἀπεδίωξε τὴν ἐμπόλεμον μητέρα, μετ' ἀγῶνας ὁμῶς πολλοὺς καὶ θαυμασίους, ἀξίους τοῦ Γεράρδου, τοῦ περιφήμου τούτου τῆς Ἀφρικῆς λεοντοκτόνου.

